



# IMPORTANCIA

DE LA

## PERFECCIÓ DELS BRODATS

*Discurs de Donya Maria Josepha Massanés, llegit en la festa inaugural de la exposició de brodats de las senyoretas Gimpera.—Any 1881.*

SENYORS:



A dos anys que, com á presidenta del certámen Artístich literari que dignament inauguraren, en la primera esposició, los redactors del acreditat periódich *La Bordadora*, 'm vegí en l'honrós compromís de tindre que dirigir ma insignificanta véu, debilitada per la edad y los sufriments, al distingit concurs que favoresqué ab sa presencia aquell important acte.

La bondadosa deferencia ab que fou rebut mon intencionat parlament, me doná á entendre la beneficiosa influencia que, afortunadament exerceixen encara en nostra desconcertada societad, las veritats surtidas de llavis, que

com los meus, prompte tancarà la mort y que per lo tant, adquireixen solemne prestigi de revelacions sibilítiques.

En efecte, ¿qué son, las mes de las voltas los fets que entreovira la previsorora experiència dels vells? sino profétichs auguris del pervindre, ó quant menys, reminiscència de passats aconteixements, que necessariament deuen repetir-se sempre que tingue lloch una mateixa reunió de causas, en igualtat de circumstancies.

Sí, dó de profecia sembla la perspiciacia de la experiència, fundada en la observació y lliçons del temps.

¡Lo temps! eix sabi mestre de la humanitat que mostra en sa marxa, sempre igual, ab quina periódica regularitat van succehint-se las cosas y repetint-se, ab matemática precisió y mes ó menys immediatament, en lo invariable decurs dels segles.

Per manera que, comparant, ab sá criteri, los fets de unas épocas, ab relació ab los de altrás, pot l' esperit observador deduhir naturalment, la probabilitat de los que deuen en consecuencia esdevenir.

Aixis es com ma paraula en aquella ocasió, encara que faltada de autoritat científica que l' abonés, pogué ser ben atesa en consideració á ma llarga experiència y al viu interés que es sabut m' inspira tot quant pertany ó interessa á eix mon hermós Eden anomenat Catalunya.

Posteriors intents governatius, han justificat las previsoras opinions de mon discurs de allavoras, venint á probar, una volta més, la imperiosa necessitat en que está Espanya de estimular la producció, per medi del protectorat y recompensas destinadas á premiar los esforços y sacrificis dels quins se consagran á perfeccionar nostres artefactes, treballant pera poder igualarlos ó aventatjar á llurs similars estrangers.

Y es tal la convicció en que estich de la profitosa influencia que exerceix en la industria y comers lo progressiu perfeccionament de las arts suntuarias, que no temo atraurem las censuras y l' enutj dels imprevisors fillosophs, sistemátichs contraris d' eix enérgich regenerador

de nostra decayguda producció, intercedint pera que, en compte de proscriure, com alguns rigoristas pretenen, los objectes de ornamentació sumptuosa, se 'ls *espanyolise* protegintlos oficialment.

Los demás medis de aplicar á nostre agonisant país segur específich, mes que de la intel·ligencia de una pobre velleta, sortir deurian de la d' eixos inquietis patricis, qual pretenciosa sabiduría malgasta miserablement en intrigas políticas, lo temps preciós que fora mes humanitari ocupessen en proporcionar á la patria milloras materials y morals de utilitat verdadera.

Conságrense eixos malaguanyats talents, en estudiar concienzosamente l' organisme económic de las nacions ben regidas, que ab las sobras de llurs productes fan tributaris seus als Estats que, com lo nostre, ocupan graus inferiors en la escala de la prosperitat industrial y compendrán que: «essent la perfecció y baix preu de nostras manufacturas, tant en las de consum ordinari é indispensable, com en las pertinents á las arts decorativas, los recursos ab que deu contar la industria pera fer desaparixer los productos forasters que, legal ó fraudulentament, nostre mercat invadeixen, precís es protegir als que, ab zelosa intel·ligencia, treballan en la realisació de tan patrióticas miras.

Y per cert que, entre las mercaderías ab que la industria enemiga absorveix á la nostra cuantiosas sumas, figura lo ram dels brodats de totas classes; no sé si á causa de la desproporció que resulta entre lo crescut import de la ma d' obra dels nostres y los módichs drets que pagan los altres, ó per la suposta inferioritat que en los géneros del país creu trobarhi lo capritxo de la moda, fanática per tot lo extranger.

Crech que en eix últim motiu estriba lo per qué de tan sistemática preferencia; puig no es possible que pugue haber decaygut de tal manera la excelencia de eixa, avans tan estimada producció espanyola, quals primors poden encara apreciarse en las prendas religiosament conserva-

das dins las seculares *caixas nuvials* de certas familias, respectables depositarias de eixos irrecusables testimonis de la manyosa habilitat de aquellas antigas broadoras.

Perque, com es sabut, lo brodat conta ab un tan il·lustre com antich orígen, que 's pert derrera lo atapahit vel de las edats remotas, sempre íntimament enlassat ab la prosperitat ó decadencia dels pobles y essent lo indicador exacte de sa civilisació.

Ja 'ls llibres de las Santas Escripturas, fan menció de eix art ensisador y la mitología grega li dona procedencia científica Divina, atribuintla á Minerva, deesa de la sabiduría.

Segons Virgili relata, ja Penelope, norma de amor y fidelitat conyugal, brodava pera son espós, la memorada túnica que tanta celebritat li dona.

Després de aquellas edats llunyanas y en alas de las civilisacions posteriors, anaren extenentse los brodats per totas parts y essent sempre lo treball predilecte de la dona perteneixent á las classes elevadas de la societat.

Las damas romanas del temps del emperador Tarquino, li donaren gran impuls, adornant profusament llurs ropatjes de púrpora, ab franjas brodadas de plata, or y pedrería, mes aquells delicats traballs no eran executats per llurs mans, sempre ociosas, sino per las de esclavas que tenian á son cárrech totas las ocupacions domésticas que son, al present, lo mes gran plaher y orgull de la dona cristiana.

Si are fos ocasió apropósit de historiar lo brodat ó si, per millor dir, no temés abusar de vostra condescendencia, seguiria resenyant los períodos mes notables de aqueixa agradosa ocupació femenil, insignificant y frívola en apariencia, y no obstant de positiva importancia industrial; vos la presentaria en las épocas en que sigueren fetas aquellas monumentals tapisserías, que encara, després de tants segles, guardan los Sumos Pontífices de nostra Santa Esglesia Católica com altres sublimes glorias de las arts cristianas y reliquias dels ingenis inspirats

per ellas; esmentaria igualment las joyas que en esta sort de traballs posseheixen además de nostres reyal monarcas molts altres grans senyors y capitalistas, las museos públichs y particulars y especialment alguns estudiosos arqueólechs á quins debem lo poder admirar molts interessants documents auténtichs de la magnificencia que caracterisá las costums de la eclipsada edat d' or de las arts epanyolas.

Y al recordarvos lo grandíssim apreci en que foren tinguts llavors aytals objectes, vos encareixeria lo útil que sempre fou, eixa amena ocupació al esperit de la dona, majorment en aquells temps en que, no sentli permés extendre lo vol de sa viva intel·ligencia mes enllá del paneret de la feyna, tenia que confiar á la agulla la execució de llurs poéticas y artísticas inspiracions.

Finalment, vos faria memoria del modo com las il·lustres matronas, reynas y primpcesas, nobles madonnas y potentadas burgesas, á falla de altres més delectables espargiments de l' ánimo en que desplegar llurs facultats intel·lectuals, passavan sa vida brodant las blasonadas dalmáticas de llurs patges y las xifras de las vistosas bandes, destinadas á servir de amulets demunt dels cors de llurs marits ó amadors afortunats.

Empero, en gracia de la brevetat, afegiré solzament que, habentme sigut factible, durant lo curs de ma llarga existencia, poder admirar, mes de una vegada, los riquíssims *tissús* recamats d' or y plata que ostentá la coqueteria de las elegantas senyoras de la velluria y las no menys faustuosas galas que usaban, al igual seu llurs caballers, ahont hi tenian lloch tota lley de guarniments y las broduras més preuhadas y esquisidas, y al admirar la magna grandiositat decorativa que ab eixa manera de traballs se enriqueixen los ornamentals consagrats al servey del cult diví y sigueren fabricats en aquells venturosos dias en que, la nostra ara mísera patria, marxava al cap de la civilisació europea, compregui clarament la preponderancia que han de haber tingut sempre los brodats sobre

totas las demás manufacturas de ornat (esceptuant la blonda, com á reyna de totas ellas) y per lo tant, la protecció que, per sa trascendental importancia, deuria donárseli; puig, com opina un conciensut economista modern, parlant de la influencia dels objectes de luxó respecte del moviment comercial: «Si las enormes sumas, eix quilo nutritiu, que, sia per falta de protecció ó lo imperfecte dels artefactes, passa del cos de nostra espremuda Patria á vigorisar las forsas dels pobles enemichs de sa industria, quedés en circulació dins de ella alimentant llurs venas, prompte se la veuria rccuperar sa vitalitat, astutament arrebatada per la xucladora esponja de la explotació estrangera.»

Aixis mateix opina la majoria dels que desitjan lo bé del país y fan tota mena de sacrificis pera conseguir que nosira producció pugá prompte anivellarse ó aventatjar tal volta á la de las nacions que li están fent inicua guerra.

Dificultós es consignar aquí lo catálech nomenclator dels bons patricis que vegeren figurar dignament llurs productes en las esposicions hagudas dins y fora d' Espanya y en cuals gloriosas lluytas may, emocionada de orgull ho dich, may ha quedat Catalunya postergada. Llurs benemérits industrials han format cuasi sempre en primera fila; y la multitud de preciosas medallas remunerativas y mencions honoríficas que las marcas de llurs fábriques y tallers ennobleixen, probas son de la gran consideració y apreci que mereixen, los que de tal manera s' afanyan pera procurar al seu país gloria y prosperitat.

Y n' obstant: ¿en qué consisteix que la producció catalana (ó espanyola, igual te) que aixis ha sigut distingida, no sia sollicitada, y se la vege per falta de consum, estancada, averiarse en llurs fábriques? La solució de eix enigma diu que 's troba en certs artículos de nostres arenzels que no crech de ma competencia citar, porque tals cuestiones deu respectarlas qui, com jo, no te prou caudal de estudis ni claretat de enteniment per resódrerlas.

Las deixo, donchs, á part y segueixo mon tema referent á la utilitat dels brodats y las recompensas de que 's fan mereixedors los que á sa perfecció 's dedican.

Per consegüent, premi gran mereixen, entre 'ls que més, las tres discretas germanas senyoretas Gimpera, eminentas notabilitats en l' hermós art que aquest acte motiva, per haber emprés y portat á bon terme, ab tota la perseverancia que distingeix als genis creadors, lo donár perfecció, tal volta may vista, á eix primorós treball, ab innovacions y procediments de sa exclusiva invenció, que han convertit eixa manufactura en altre de las armas defensivas de nostra producció, en contra de la cobdiciosa rivalitat estrangera que li prepara sa ruina.

Pera poder apreciar en cert modo, los talents artístichs de eixas tres simpáticas professoras, cal no mes veure alguna de llurs admirables obras, cual notable mérit evidencia en llurs autoras conjunt tal de disposicions naturals y coneixements práctichs, adquirits á forsa de estudicosos afanys, que apar imposible que tantas y tan favorables circunstancias puguen trobarse reunidas en una mateixa persona y mes estrany sembla encara, quant lo portent 's veu repetit en tres á l' hora, per mes que germanas sian; y no obstant, aixó es lo que 's verifica en eix apreciabilissim *trium-ginesi*. De son gust artístich, primor sens taxa é inagotable inventiva, n'es mostra la pasmosa broderia del llenzol, celebrat ab verdader general entusiasme y sols a proposit pera cubrir un llit imperial, destinat al descans de la mes opulenta y hermosa de las sultanas de Orient. Emperó lo que causa mes sorpresa es, com terminada ja eixa obra maravellosa, verdader prodigi de mestria y en la que sembla se hagen apurat tots los recursos de la habilitat mes extremada, han pogut encara las mateixas artistas, produir altres primors no menys valiosos per sa novetat y magistral desempenyo; sent, á mon entendre, lo mes recomenable, la enginyosa invenció del nou modo de brodar ab sedas de colors y en alt relleu, demunt de transparenta batista.

Aquí sí, senyors, es ahont lo gust mes exigent no pot menys de exclamar aturdit: «¡Oh! aixó es positivament lo *desideratum* de la perfecció, lo punt culminant ahont es difícil, sino impossible, que hi puguen arribar altres ingenis.» Y si per cas alguna de las bellas flöretas que hermo-sejan lo frondós planter cultivat per tan entesas jardineras, arrivés á donar fruyts tan útils com los que ara motivan nostres elogis, sempre 'ls quedaria á sas dignas directoras, senyoretas Gimpera, la gloria de sas invencions y la especialiatat de sos extraordinaris talents, filons inagotables de novas preciositats.

En corroboració de lo dit, veges lo tant petit com magnífich ramet de flors que en una llenca de finíssima tela, feu brotar recentment la diminuta mágica agulla, esclava del enginy de tan destres mans y de la no menys acertada direcció del reputat professor Sr. Miravent, conegut en França baix lo cognom de *Angel de las flors*.

Lo alé de eix excelent colorista, á qui la naturalesa acusa de haberse apoderat dels misteriosos secrets de sas frescas tintas, per donar vida al art, passant per demunt de las flors de eix petit ramellet, las hi comunicá tal veritat y esmalt, que enganyan la vista de la persona mes avisada, y fins los múltiples ulls de las aixalabradas papallonas, que acudeixen á xuclar la mel de aquells calers artificiosos. Tal es la brillanta y suau gradació de matisos de eix manollet florit, compost unicament de dos ponsellas de rosa y una campánula blava voltada de vert fullatje..... Mes ¡quinas ponsellas! quina campaneta, y quinas fullas senyors! ¡Quin portentós conjunt de gust, de paciència y de primorós desempeñyo! Si cada classe de nostras industrias manufactureras, pogués presentar aytals modelos de sos productes, prompte nostres géneros serian solicitats dels establiments mercantils que, ara acudeixen á terra extranya á captar los objectes que aquí 'ns importan y adquirim á costa de ruinosos dispendis; justificant, de aquesta manera, las utopistas teorías de la necessitat del lliure-cambi.



Per aixó, ab lo plausible vehement desitj de contribuir á contrarrestarlas, ma bona amiga, la eminent escriptora Donya Dolors Monserdá de Maciá, feu sentir recenment sa autorisada veu, sempre aplaudida, parlant á favor de la industria catalana ab una energica ecsitació al bon sentit de nostras compatricias, pera que, prescindint de las aficions que mostran per los productos forasters, 's decideixin á usar, ellas y llurs familias, unicament los objectes de procedencia nacional.

En efecte, gran refors seria la cooperació de la dona en eixa lluyta apasionada y de vida ó mort pe 'l pais en la que (avans d' ara ho he dit y abuy ho repetesch) (1) tots deuriam péndrehi part, pera impossibilitar la introducció de las mercaderías forasteras que, com destructora torren-tada, cauen sens intermisió sobre las nostras, asfixiant la industria y en consecuencia, lo comers y lo ben estar del poble en general.

Y donchs, ara be? Voldrán las sensatas fillas de nostra envejada terra, cooperar ab sa poderosa influencia, á fer realisables los acertats propósitos dels que, individual ó colectivament, treballan pera retornar á la patria llur estingit esplendor? ¿Voldrán prescindir de las frivolitats mes ó menys atractivas, dels paranys ab que 'ns cassa y esclavisa la astucia mercantil dels altres estats? Voldrán, en benefici dels interesos publicchs y fins de la propia conveniencia, concretarse á provehirse de lo molt y bo que aquí 's fabrica y se 'ns fa pagar doble, venétnosho per de procedencia estrangera?

Sí; sí ho voldrán, que nobles sentiments tenen y exemple de eix hermos patriotisme 'ns donaren las donas de la vehina França en iguals ó paregudas circumstancias, quant, á últims del passat segle, prengueren part activa á favor de las disposicions gubernativas, dictadas pera lliurar á sa industria, del ruinós jou que la imposava la producció inglesa.

(1) Veges lo citat discurs insert en lo periódich *La Brodadora*.

Per consegüent y ja que fa temps imitam ab fanátich desfici, tots los invents y extravagancias que 'ns venen de ultra-pirineus, afanyemnos á imitar, en compte de aytals follias, lo exemplar patriotisme de aquellas prudentas donas, que las portá, no sols á prescindir de cualsevulla objecte ó género, procedent de Inglaterra, sino fins á proscriurelo, destruintlo, cremantlo á presencia dels interesats y fos ahont fos que se 'l descubris, de modo que (dit sia de pasada) més de una elegante ciutadana, quedá despullada al bell mitj de la plassa.

Induatablement també aqui hi ha (y encara pot ser mes que allí) cors femenils que lo sagrat foch del patri amor inflama y que, essent per ell moguts, son capassos de acometre las mes dificultosas empresas.

Díganho ó sino las entusiastas artistas organisadoras de aquesta notable exposició, que sens cap estímulo oficial ni mes esperansa de recompensa, que la satisfacció interior que 'ns resulta de las accions meritorias, consagran, ab estudi constant, los millors dias de sa juvenesa, en perfeccionar tota mena de treballs perteneixents á sa professió, procurant al mateix temps, introduir en altres joves intel·ligencias, los raigs de la clara llum, que á las suas llumena.

Mes basta ja; flotant queda lo penó que la pacífica creuada femenil aixeca en pro dels interessos industrials del regne; cada exposició, en gran ó en petit, que com la present, estimula algun ó alguns de nostres artefactes, es un nou baluart ahont se fortifican las forsas productoras del pais que sigueren, son y han de ser sempre salvaguardia de sa honra y de sa riquesa. Y ara, senyors, síam permes afegir algunas pocas paraulas abans de finir eix insípit y mal ordenat discurs, puig fora en mi imperdonable descortesia, no fer coneixer en eix moment, quant agrahida quedo al delicat obsequi que acabo de rebre de eixas hermosas noyas, ab aquest magnífich ramell de olorosas flors, meyns frescas y puras qu' ellas; cual finesa accepto ab viva ternura, com gratíssim testimo-

ni de veneració y afecte, anticipadament depositat sobre ma ja entreoberta, si be encara vuyda fossa.

Gracias, donchs, y á Deu siau, amables neófitas, tot just iniciadas en los atractius misteris del útil y honrós art del brodat, d' eixa ocupació que es per la intelligencia de la dona, lo que la pintura per la del home, ample camp ahont poden lliurement esbargirse llurs poéticas ó artísticas inspiracions. ¡Voleu per éll, aus graciosetas! voleu per éll, ab la ferma volada del bon desitj, y jo vos aseguro que, si prosequiu vostre camí, acompanyadas de las expertas guias que al present vos dirigeixen, no trigareu gayre á poder extendre á plaher vostras blancas alas per espays de inconmensurable altura.

Gracias també á vosaltres inspiradas sacerdotissas del temple de la industria, que descubriu á eixas candorosas imaginacions, los secrets de la perfección en la especialitat de las obras que tal celebritat vos donan, predisposant-las, ab noble abnegació, pera poder obtindre iguals satisfactoris resultats que 'ls per vosaltres obtinguts fins ara.

Expresió de agrahiment vos ofereixo, al propi temps, senyors, en nom de las distingidas instaladoras de aquesta notable Exposició, per habervos dignat autorisar ab vostra presencia, eix acte de tanta, encar que indirecta, indubtable importancia.

Finalment, merces os dono á mon compte, per la atenta benevolencia ab que habeu escoltat mas tal vegada sobrat atrevidas rahons, á las que poso aquí punt, dientvos encara:

Si eixa sensilla festa, estimats compatricis, vos ha sigut agradable; si deixa en vostre ánimo beneficosa impresió, vullgau, jo vos ho prego, seguir mon sensill consell; vullgau cooperar ab eficacia á la felis consecució del protectorat á favor de aquesta y de totas las demás industrias espanyolas, treballant sens descans cada un de vosaltres en sos circuls de acció respectius, pera revifar lo prestigi de la amenassada producció nacional, ja sia encoratjant l' esperit practich dels acaudalats capitalistas que poden

ab son desinterestat concurs realisar las grandiosas empre-  
sas á la prosperitat del pais indispensables, si 's vol que se-  
gueixi en avant per la via dels moderns adelantos mate-  
rials, ó sia procurant, per medi de honoríficas estimulado-  
ras recompensas, als brassos y á la intel·ligencia, obtin-  
dre de uns y altres, obras á las que fos imposible afegir  
ni millorar res, als industrials de las nacions mes adelanta-  
das. Procureu que flueixin eixos manantials estroncats  
que fecundisar podrian lo mústich cor de nostra mare pa-  
tria, interiorment dotada encara de prou sava regenerado-  
ra pera, si auxili se li dona, aixecarse y novament apa-  
reixer gran, emprendora y temuda dels Estats mes po-  
derosos de la terra.

HE DIT.





## LO PENITENT DE MONSENY.

(Acabament)

V



ENTRE 'ls diferents medis de que 's valgué mon pare pera atraure los barcelonins al servey del Arxiduch, deu contarse una serie de funcions de cant, que 'n diuhen óperas, donadas en lo saló del consulat. Lo gran saló estava per lo comú plé de gom á gom de la societat mes brillant de Barcelona, que venia á disfrutar d' un espectacle may vist en aquesta terra. Lo meu natural melancólich apenas me deixava fixar en los objectes que 'm rodejavan, ni en la brillant concurrencia; sols los accents musicals tenian per mi un atractiu que m' atreya sobremanera, sobre tot quan acompanyavan las llastimeras queixas ó las enamoradas frases d' alguna heroina desgraciada.

Fos efecte de la casualitat, ó de ma mala sort, apesar de la concentració de mos efectes, no vas poder menys de notar que una hermosa nina, que ocupava la cadira de mon costat sentia un deliri per la música y que gosava tant mes en quant eran mes tristos y patétichs los accents musicals.

Diuen que mutuament s'atrauen los desgraciats. Aquella nina no era felissa, atreya son cor la música patética, trista, amorosa, com á mi las queixas d'amor, las llágrimas del infortuni vessadas per las damas y heroínas perseguidas per la desgracia. No es estrany que un mateix sentiment formés una corrent mútua de simpatía entre dos cors sensibles, joves, y plens d'análogas sensacions; á pesar, emperó, de la corrent eléctrica que en certa manera 'ns unia, nostras bocas restavan mudas, los ulls parlavan, pero ma timidesa y curtedat no 'm deixava expressar lo que 'l cor sentia, mes vingué un dia en que no poguent ja mon pit contenir los afectes que l'umplenavan me fou precis rompre lo silenci.

Ma declaració, com esperada, fou ben rebuda; com jo, ella sufria en lo silenci; com jo, necessitava una mutua correspondencia. Ma amada tenia un germá que s'anomenava Albert, que era de ma edat, bulliciós, mes sensible: los dos nos jurarem una amistat eterna. Sos pares, com en qualitat de amich de son fill, me donavan entrada lliure en sa casa, ahont podia veure á sa germana. Ab las relacions nostre amor arrelá y anava creixent y prenent unas proporcions tan colossals que no sé ahont haurian arribat, si un aconteixement inesperat no 'ns hagués obligat á separarnos.

Prengué gran increment la guerra civil: jo vas seguir lo partit que 'm senyalá mon pare; Albert seguí lo partit contrari. Nos separarem jurant salvar nostras vidas si la casualitat nos feya trobar com contraris en lo camp de batalla.

Las llágrimas mullaren las galtas de ma estimada al despedirnos: jo me'n aní á la guerra y la familia d'Albert á una població un poch distant de Barcelona. La mare d'Albert desitjava mon casament ab sa filla y m'escribia tot sovint donantme las esperansas mes falagueras; al cap d'algun temps me feu saber que havia castigat l'atreuiment d'un menestral que s'havia atrevit á estimar á sa filla.

Tornaren á Barcelona després d'una temporada; la mare m'anomenava ja son fill esdevenidor, mes la filla no semblava la mateixa, no era pera mi tan carinyosa. ¿Havia algun altre jove guanyat son cor? ¿Havia ab algú mes repartit sos amorosos afectes? Un altre succés fatal debia completar ma desgracia.

Era una nit de Maig. Lo Duch de Pópuli debia caure en mon poder; las primeras avansadas havian caygut atravessats los soldats per las espasas dels meus, quant un tir dels centinellas nos descubrí; un crit d'alarma ressoná en lo campament y desbaratá nostre colossal projecte. Forem luego rodejats per las tropas sitiadoras; mil soldats de Feliph y castellans formavan un cercle de foch que semblava nos debia abrusar: la foscor de la nit podia ajudarnos a favorint nostre atach, obertura de pas y fugida, mes preferirem sostenir la lluyta y morir mantant als contraris de nostres furs. Pugnarem com lleons, sacrificarem á molts de nostres contraris, mes lo nombre d'aquestos anava multiplicantse y... cayguerem abrumats baix lo pes de la multitud... Una lluna pàlida vingué á il·luminar aquella matansa y sanguinosa escena... Tots mos valents moriren, sols jo restava ab vida, quan l'instint mesquí de la conservació me feu aprofitar un petit descuit de mos enemichs, obrintme pas y picant ab los esperons los costats de mon corcer, empendre una rápida carrera seguint lo litoral del Mediterrá. Un número escás de enemichs me perseguía, un d'ells avansantse á sos companys feya grans esforços per conseguirme y aixis perseguit y perseguidor passavam com exhalacions per los diferents pobles de la Costa; al arribar al terme del Astrach mon cavall caygué rendit de fatiga, y creyent que mon perseguidor s'hauria quedat á Mataró busquí una arbreda pera descansar; lo lloch m'aparegué solitari y m'adormí. Agitaren mon esperit terribles pesadillas y ensomnis sanguinaris dels que voldria no haver despertat. Vaig ferho per ma desgracia mes tant sobrexitat que 'm posi á correr y sols vaig tornar en mon co-

neixement á benefici d' un gran cop donat contra d' un arbre en ma inconscient carrera; portava en la ma la espasa desenvaynada y d' ella corria encara la sanch...

¿Que es lo que m' havia succehit? ¿de qui era aquella sanch que encara fumava? Aixó era un enigma que temia descobrir...

A pesar de que 'l pays m' era desconegut, era amich, puig era partidari del Arxiduch y podia presentarmhi, mes m' ho privava mon estat, la temensa de una desgracia ocasionada per mos somnis, tal volta un crim... Procurí serenarme, evocant recorts y vaig arribar á creure que la sanch de ma espasa era procedent de la vessada en lo combat de la nit, y aixis tranquilisat vaig presentarme en lo dia següent á una població situada sobre una serra no molt apartada de la de Canet. Aquest nom me recordá que la familia d' Albert habitava en una casa de camp al entorn de dita població y la vaig voler visitar.

Lo que primerament ferí mos oidos fou una barreja y conjunt de plors, gemechs y malediccions: tota la familia estava inconsolable; Albert, lo fill estimat, la esperansa dels pares, lo sosteniment de la germanada, havia mort: son cadavre fou trobat aprop de la hermita del Remey, en Torrentbo; son cor estava atravessat per la espasa d' un assessí.

Faltava una petita pinzellada perque aquella escena prengués lo to mes pujat possible de verdadera consternació y sentiment, y jo vas esser lo pintor que devia proporcionarlos la pintura.

Enterat á mitjas del motiu de tanta amargura, se m' aclará l' enigma de ma espasa bruta de sang y vas comprendre que encara que inconscient era jo l' assessí que havia portat lo dol á aquella familia desconsolada. Aquesta idea me ferí ab la prestesa del llamp y cayguí en terra pres d' espantosas convulsions.

Ignoro si aquell accident durá molt temps, sols recordo que al tornar en mon coneixement me trobí rodejat de personas estranyas, en completa ausencia de tots los



membres d' aquella honrada familia, que coneixent, per las paraulas que en mon deliri pronunciava, esser jo lo matador de Albert, m' encarregaren al cuydado de mans agenas, per no aumentar ab ma presencia lo greu dolor que 'ls feya vessar amargas llágrimas. També las vessí al veurem en aquell estat y á proporció que anavan lliscant de mos ulls, las ideas acudian á ma pensa y anava entreveient la veritat de aquell terrible drama.

Albert que m' hauria conegut en la lluyta que sosteníem contra las hosts castellanas, y 'm veuria obrir pas y encaminarme per la Costa del mar, me seguiria; seria sens dubte aquell, cregut per mi, enemich que avançantse á sos soldats volia assolirme per abraçarme; lograria son objecte quant estant jo adormit, mes excitat per los ensomnis, y tal volta per sos abraços y caricias, empendria contra ell una lluyta cos á cos y fent us de la espasa homicida la clavaria en lo cor del amich, que exposava sa existencia en terra enemiga per salvarme. ¡Ay de mí! solzament havia tingut un amich y aquest caygué atravessat per ma espasa: un sol amor havia ocupat lo meu cor, y era la causa de totas mas penas y sufriments.

¿Estranyarás ara, Joanet, que mon cor siga insensible als encants y llorers de la victoria?»

Callá Villarroel mes son silenci expressava clarament las greus feridas del seu cor.»

## VI

Callá també per un moment lo Solitari, com pera coordinar alguns recorts, lo que conseguí continuar sa relació d' aquesta manera.

«Permeteume que passi per alt algunas accions y fets de guerra sumament honrosos á las armas catalanas, per passar d' un salt al dia mes cruel de ma vida, diada funesta en que s' decidí ma sort ensemps que la de Catalunya entera.

Obscura y melancólica com vestida de dol, se presentá

l' auba del dia 8 de Setembre, si bé que molt mes tristos y pavorosos foren lo dia y la nit que la seguiren. ¡Nit de mortaldat y de sanch, may t' apartarás de ma memoria; tampoch vos olvidaré á vosaltres, valerosos catalans que tan be venjareu vostras vidas. Es veritat que cayguereu, mes ben cara pagá Feliph la victoria.

Vuytanta companyías de granaders seguidas d' un esquadro de dragons y quaranta batallons comensaren l' assalt; la artillería obrí luego bretxa á la que 's tiran ensempe francesos y castellans. Cauhen los assaltadors en lo fosso: son, emperó, reemplassats per un nombre triplicat de combatents. ¿Villarroel, Armengol, Consellers de Barcelona, quants prodigis de valor no realisareu? mes ¡ay! cayguereu baix lo pes de la multitud; vostres guerrers, estaban cansats de matar y 's tiravan á las bayonetas enemigas ans de demanar quartel.

Los barcelonins semblavan indomables, sas mateixas perduas realsavan son valor y entussiasme. Berwich fent esforços gegantins arribá á apoderarse del bastió de Santa Clara ben regat per cert ab sanch il·lustre de la noblesa francesa; á las horas me tocá á mi seguit de mos granaders tornar á la carga y recuperar lo bastió; ho conseguirem per veurelo caure arrunat per la artilleria; per algun temps nos poguerem sostenir presentant nostres pits al foch dels canons y á las bayonetas castellanas, mes haguerm de caure ab las últimas pedras de la muralla, sobre los cadavres que haviam inmolat, pera servir en torn de pis y escala á nostres enemichs per entrar en la ciutat, que pam á pam se defensá per tres dias.

Com he dit, vas caure ab las runas del bastió junt ab mos granaders; mon cos serví de escala á mos enemichs. Al greu dolor de ma posició s' hi afegí 'l recort de las derreras paraulas de Mariagna, pronunciadas casi allí mateix: «*Sigas valent, guanya nom y ma mare 't donará la meva ma.*» Mariagna, ¿per qué sols ab tu pensava en aquell moment? ¿per qué ma pensa 'm recordava tas paraulas que llastimavan mon cor com un punyal? *Sigas*

meny sangon en la batalla? ¿supra? ¿no pognes venem?

*valent, guanya nom...* Ahir podia oferirte un cor pur, una ànima independent y noble... mes ara?... vensut... trepitjat per mos enemichs... sens honra... ¡Ah! solsa-ment puch oferirte un cor sensible... pero ta mare ..

Mos enemichs me deixaren per mort, mes la frescor de la nit, rehabilitá un poch mas forsas y poguí aixecarme y fugir d' aquell lloch de sanch y extermini. No se ahont vas dirigirme, ni quant temps correguí sense nort, puig al tornar en mon coneixement me trobí en una casa de camp bastant apartada de Barcelona, en la que era cuydat y assistit ab molta humanitat y desinterés ».

## VII

Altra volta quedá lo Solitari com abismat en sos negres recorts, mes fent un esfors superior á sas forsas continuá sa relació, interrompuda per las llágrimas.

«Segons me digueren mos salvadors, me reculliren en una margenada hont me tingueren per mort per l' espay de algunas horas, fins que fent un sospir fondo, vas rompre en amarch plor pronunciant entre singlots los noms de Mariagna y Villarroel. Sos cuydados me retornaren las forsas y la salut ab una llestesa que no era de esperar.

Me preparava ja á deixar aquella bondadosa familia, quan entrá l' amo á ma cambra y content me digué: He sabut noticias de Villarroel, demá se celebran sas bodas; lo pare de la nuvia li perdona la mort involuntaria de son fill únich y vol que un tant celebrat guerrer lo reemplassi en sa familia: la funció se verificará en lo oratori de sa casa de camp, distant d' aquí cosa d' una hora. Vos hi acompanyaré.

—Si, podré abraçar á mon amich, veuré l' objecte de son amor... al menys ell será felís... solzament jo seré desgraciat...

Arrivarem á la casa en ocasió que ja havia comensat la cerimonia. Los nuvis estaban ajenollats al peu del altar; me posí derrera perque Villarroel no pogués veurem

per causarli després major sorpresa. Pronunciá lo *si* que l'unia per sempre. Un no sé qué me tenia com paralisat y mon pit batejava ab pena. Si, digué la núvia y vas caure sense sentits; havia conegut la veu... Era Mariagna.

¡Deu meu! ¿perqué 'm tornareu la vida si havia d'esser pera blasfemarvos? ¿perque mos ulls tornaren á veure la llum pera dubtar de vostre poder? ¡Ay de mi! Las móltras llágrimas que he vessat en ma soletat haurán esborrat tal volta las faltas que vas cometre en mos criminals arrebatats. Si, Déu meu, en va m'haurian dit alashoras que hi havia virtut. Solsament havia jo estimat un objecte en l'univers; sols en un havia depositat mos secrets y 'ns havia unit la més estreta amistat, y aquestos dos m'havian fet traició...

Quant retorní en mí me vas veure rodejat de desconeguts; no hi havia presents ni Mariagna ni Villarroel; sens dupte s'havian retirat per no véurer á un desgraciat al que acabavan de sacrificar.

Ab mon hoste retornarem á casa, més tart vaig burlar sa vigilancia y 'm dirigí á la torre dels pares de Mariagna; volia donar als nuvis l'espectacle de una bojería qu'ells havian ocasionat; volia tirarlos á la cara sa paraula y amistat.

Plé d'aquestas ideas vas penetrar en la casa, mes quant diferenta escena se m'esperava. En lloch d'alegrías vas trobar soletat, á las alegrias havia seguit lo desconsol. Al punt que vaig penetrar á la sala se m'agenollá Villarroel demanantme perdó; vaig preguntar per Mariagna, estava en lo llit; volguí véurerla; semblava la hermosa reyna de Egipte Cleopatra que acabá sos dias en un llit de rosas ab una mort llánguida. Sos ulls estavan closos, semblava que sos llavis volian articular algunas paraulas que no sortian de sa boca; casi no 's notava la respiració en son pit; tenia sos brassos llansats. Després d'una estona obrí un poch las parpellas, com buscant un objecte, fixá los ulls en mí, *Joanet*, digué y caygué en una postració més forta que la primera.

—¿Per qué ha vingut aquí 'l perturbador de ma família? digué sa mare que entrá en aquell moment.

—Mirau á vostra filla y alegrauvos, digué ab asperesa Villarroel. ¿Restau satisfeta?

Emilia sortí confusa de la cambra.

Després del assalt de Barcelona, Mariagna no havia tingut cap noticia de mí y sa mare li feu créure que era mort obligantla á donar la má á Villarroel. Aquest prou veyá sa repugnancia, mes no veyent cap rival, pensá que sols era tímidesa com li deya Emilia.

—Encara hi ha remey, me deya mon amich, enviarem á...

—No, may posaré la corona nupcial al front de ma esposa: lo buf enmatzinat de la desgracia ha apagat per mí las teyas del hymeneu y ha secat las garlandas del amor.

Procureu olvidarme, viviu felissos. Adeu siau.

May més he sentit parlar de Mariagna ni de Villarroel.»

## VIII

Ja l' auba havia dissipat las tenebras de la nit y 'l sol, per entre las puntas de las Agudas, tenyia de porpra las cimas de las montanyas y las copas dels arbres. Mil y mil pintats passarells saltant de branca en branca, se 'n pujavan en las parts més altas dels faigs y castanyers pera saludar primers al pare de la llum. Las plantas alsavan son tronch abatut per la tempesta y las gotas de la rosada brillavan com perlas. Era fresch l' ayret de la matinalada.

Quatre viatjers contemplavan l' espectacle rialler de la naturalesa.

—¿Voleu dir, Joanet, que esperareu la mort en aquestas malesas?

—Si, aquí l' espero tranquil, ab una calma aparescuda á la indiferencia.

—¿Sempre sol?

—¿Per qué necessito als altres? Fa cinch anys que habito aquesta soletat; no he vist á ningú més que als pastors que guardan los remats en la montanya de Santa Fé... Si jamay m' hi acosto fujen, ningú vol trobarse ab un home á qui anomenan *misteriós*.

—Tal volta si frequentesseu la societat.

—No gasteu aquesta paraula al devant meu. Hi hagué un temps que vas creure en la societat; creya en sas il·lusions, mes aquestas se evaporaren en mala hora y vas veure la societat despullada de sa disfressa... ¿Sabéu lo que es la societat? es una calavera espantosa y horrible, de quals ossos corromputs raja la corrupció. Es un ball de caretas en que deu disfressarse el que 'n vulga traure partit. Un jove vestintse d' amich fa traició á altre que li ha obert son cor. Una noya enganya al que la estima, perque un altre li promet lo que no li pot donar ni cumplir, y fent del amor un tráfech escandalós, ven á molts lo que haguera fet la felicitat de son verdader aymador. Lo germá ven al germá; lo fill apunta contra son pare, perque aquest tampoch mira per lo benestar é interessos de la familia.

¿Vos pasmeu? Es que encara sou jovens y no coneixeu als homens entre qui viviu. A vostra edat pensava també com vosaltres y com vosaltres amava la societat, mes aquesta m' ha enganyat, me prometé un pervenir que s' ha desvanescut com la broma baixa del Monseny se desvaneix ab los raigs del sol; me prometé una ditxa; creya en sa realitat y vas corre darrera d' aquesta ditxa y la ditxa no la atrapé jamay. Molts me deyan que la trobaría en lo valor; vas ésser valent, guanyí batallas, mes los llorers que recullí s' han secat y s' han marcit las flors que adornavan mon cap. Encara més, me calumnian aquells á qui intentava salvar d' una deshonrosa esclavitut.

Amichs, es precís que vos deixi. No deixeu may aquest caminet que vos conduhirá á Viladrau. Si altra volta vos

perdeu no vos fassa por lo *Solitari del Monseny*. Adeu-  
siau.

Nostres joves caminavan silenciosos. Lo penitent los  
havia causat gran admiració. Certament, deyan entre ells,  
es un home extravagant.

JOAQUIM SALARICH.

Barcelona, 1842.





# ¡TOROS!

*Treball que obtingué 'l premi de prosa en lo certámen del Centre Catalanista Provensalesch.*

## I



ELS cantons hi ha uns papers impresos que diuhen—*Gran corrida*—y al dessota, ab unas altres lletras, s' hi llegeix:—*Si el tiempo lo permite*.—Perque hi ha vegadas que 'l temps, al veure 'ls *progressos* de Espanya 's posa á plorar.

Més avall hi ha un cap de bou ab un nom al peu que diu—*Frascuelo*—á lo que molts responen:

—No tenia l' honor de coneixell!—

Una secció d' *álias* á continuació, *sol* á la dreta y *sombra* á la esquerra: anomenan primé 'l sol que la sombra, perque es la part que més *crema* als toreros.

En lo Teatro Principal hi ha una munió de gent que 's baralla pera qui será primer en gastar quartos ab uns cartons, que han anat á *ménos*, de tant que ja tothom los ha passat la má per la cara.

Un extranger que s' ha fixat en lo nom del edifici, exclama:

—¡Aixó es un poble! aixó es civilisació! Gloria á Barcelona! Gloria al poble que tant estima 'l teatro, temple de l' Art y de la Moralitat!—

Y topantse ab un que ja te la entrada, li diu, ab un



llenguatge mitj en plata y mitj en quartos, pero deixantse entendre:

—¿Es bona la companyia?

—Magnífica!

—¿Y la funció?

—Suposo que també ho será!

—Hi te afició vosté?

—Una cosa grossa ¡no me 'n deixo cap!

—Tóquila! vosté es un gran home! y digui, ¿val molt?

—Vuyt rals al sol y dotze á la sombra!

—¡¡Cóm!!

—Lo que sent.

—Sol, al teatro?

—No senyó, á la plassa!

—A la plassa, diu?

—Si senyó, al *torin*.

—¿La plassa de Turin? home, no li parlo de las decoracions!

—¡Decoracions! y ara! qué empatolla? si no n' hi ha...!

—¿Cóm que no n' hi ha?

—¡Home, sembla que vingui de l' hort: ¿qué n' hi ha vist may de decoracions á la plassa de toros?

—¿No es aixó un teatro?

—Si senyó: pero venen las entradas per la *corrida* de avuy.

—Ah, ¿es á dir qué vosté...?

—Si senyó: vaig als toros.

—Fúgim del devant, vagi en nom de Deu y dispensi si li he dit *gran home*: tinch de fer una transposició: vosté es un *home gran*.

—L' he pres per altre á vosté y á la ciutat de vosté. Vagi als toros, que estará entre 'ls seus...!

Mentres tant los revenedors proveheixen de cartró, y al igual que 'ls bolsistas després li donan més valor del que te.

Un amich d' aquell diu:

—Qué 't deya aquell francés?

—¡Ca! home: un ignorant que 's creya que las entradas eran per la funció del teatro; deu ser comediant, porque m' alabava molt las comedias y diu mal dels toros!

—No es aixó: es que 'ls francesos no 'n saben matar y 'ls sab greu que á Espanya tinguém aquest mérit...!

—Y si, home, ves quan tindrán ells un *Frascuelo*, un *Gordito*, un *Lagartijo*, ni un *Peroy* que son l' honra de la nació...!

—¡Y que han de tenir! no 'n saben d' altre que parlar, d' en Gambetta, Víctor Hugo, Dumas y homes aixís que no més son bons per enrahonar y escriure. ¡Vaya un esperit vol l' escriure! Que s' hi posi en Víctor Hugo devant d' un toro com ells! may més se 'n parlava! y are tant que 'n parlan.

—Ignorants, vet'ho aquí: aquesta familia val més deixarlos estar.

—Quina hora tens?

—¡Calla!

—Qué hi ha?

—¡M' han pres lo rellotje...!

—¿Qué dius?

—¡Pillo! volste jugar que ha sigut aquell francés...?

—Y fuig: no li donguis tanta importancia.

—¿Qué vols dir?

—Que aquet *mérit* de pendre una cosa sense adonárten, tampoch lo tenen los francesos! veus que van tant feixuchs! Aquí som *lleugers* en tot.

—Oh, si: tu vas fent la brometa y mentres tant lo rellotje ja ha volat!

—Be: que ho dius de serio!

—De debó...!

—Donchs, noy, no sé que t' hi digui: qué valía molt?

—Oh, no ho sé! lo vaig trobar á la hermilla de un altre...!

—Y donchs, mira, estás en paus: donas la llibertat á un altre que sigui esclau de la cadena de un senyó y es igual.

—Pero es una mengua no adonármen!

—Be ho es: pero ja veurás ¿qué vols ferhi? tots n' esgarrém una!

—Malviatge 'l francés...

—Qué vas amunt?

—Si: tinch d' anar á la taberna del *mico* que he quedat així ab la colla.

—*Nada*: jo tiro *volta* endins fins á casa la dona.

—Vaja, donchs, ja 'ns hi veurém!

—*¡Alante...!*

## II

Son las tres: los cotxes del tranvía no poden donar abast; los animals suan de veure tanta familia y estan quiets: pero al *clech* de las xurriacas tots se bellugan y fan un altre pensament.

—Ingrats! diuhen los cavalls, disfrutan de veure degollar la nostra parentela pels seus representants!—

Y de l' un á l' altre tot corrent se diuhen á la orella:

—Quan nosaltres hi farém cap, ja 'ns venjarém tirant per terra als picadors, per veure si n' enforquillan algun.

—Lo mal es que 'ns farán bornis! diu l' altre. Si no 'ns fessen anar ab la vena als ulls, ray...

Petan las xurriacas y 'l de varas diu,

—Noys, si no correu jo ho pago, ja 'n parlarém quan vingui l' hora en la mateixa estable del torin.—

Y, tot passant, veuhen algun parent seu, corrent molt més porque no més arrastra un tílveri ó una jardinera ab quatre xitxaretlos sarauistas d' aquells que, com deya en Bartrina, cuyda més del seu cap lo perruquer que 'l ca-tedrátich.

Tots ab un ventall de dos quartos, qual part artística y literaria está á la altura del seu caletre, escepció d' algun que sense autorisació del autor fan l' insult d' *ilustrarlo* ab grabats del temps de Mari-Castanya, que las figuras sembla que vagin enmidonadas com tots ells.

Si l' autor pogués parlar, de segur que al veure que 's *ventan* ab sos escrits, los *ventaría* una plantofada d' an-

dalús que es d' aquelles, segons diuen ells, que un home va tant enlayre que al baixá ja s' ha mort de fam.

Per fi, després de las empentas de costum, á las que 'ls ulls de poll tenen la guerra declarada, entran tots y queda la plassa atapahida de carn humana per desgracia del sigle, y fa que ab molts caps rovellats que s' hi veuen, sembla tot junt mitj barril d' arengadas, mirat ab un vidre de aquells que fan lo cap gros.

### III

Ja hi som; y ja se 'n veu més al sol que no hi ha á l' ombra.

Los palcos, ocupats per gent d' *upa* y gent d' *ápats*, no fan més que contemplar alguna *senyora* enguantada per forsa, y á la vora un senyó que també porta guants, á qui 'l públich li canta—*¡fuera guantes!*—perque es aquet lo llenguatge oficial y propi del espectacle.

L' home, per fi, tira 'l guant á la plassa, com desafiant la civilisació y aplaudeixen una gent que quan van al teatro per aplaudí xiulan.

En la part del *sol* (que es allí ahont hi ha més companyia) ab tanta estesa de parayguas y sombrillas, no sembla sino un camp de bolets d' augment, y en la part de la *sombra*, la bellugadissa de tants ventalls sembla que refredant los caps calents, dongui un vot en contre l' espectacle, anant fent que *nó*, per lo que tots ne surten fets malbé, tal volta per las antipatías que allí dins se tenen á las lletras.

Sona un clarí de cop, y surt una colla de gent ab una capa que més tart s' ha de batre ab las banyas de una bestia.

Ab aquell be de Deu de pantorrillas á primera vista no sembla sino veure uns vidres de quinqué posats cap per avall, contraris de la llum, aguantant la flamarada ver-

mella de las capas que ells mateixos ja 'n diuhen de la *flamarada*.

Després que han balandrejat una mica 'l greix, s'obra una porta, surt un animal de poch's anys, y per la poca edat tal volta, te la déria d'anar darrera de las pantorrillas, pero aquestas fugen sempre de las banyas; no son mes que per fer dentetas; son pantorrillas de trenta á quaranta anys, y encara del *sexo macho*.

Al cap d'un rato que l'han ventat una mica cada hu, ab la capa de la amistat que éll no 'ls vol admetre s'encara ab un cavall sech que porta á sobre un barret colgant un home ó una dona, no se si es home ó dona perque du patillas y monyo, pero, al revés d'aquells, porta las pantorrillas de llauna: la gent ne diu un *pica-dor*; pero jo veig que en lloch de rentar roba encara n'embruta.

La bestia per fi s'hi acosta, l'atura ell ab una forqueta, lo cavall se desangra, cau éll com un sach esperant que l'aisin, y aplaudeixen unas mans que may escriuhen.

Al cap de unas quantas caygudas de aquells *Quijotes del sigle*, un senyó elevat se'n adona y no faltant á la urbanitat fa volar un mocador com si digués:

—Deu te guard, bestia!—

Creix la cridoria demanant més víctimas, y un cornetí enrugallat y avergonyit de representar l'art de la música en aquell acte, sembla que digui:

—¡Ja n'hi ha prou! ¡ja n'hi ha prou!—Mentres que un espectador fa un crit de *¡cobarde!* y fuig esparverat veyent que 'l toro salta la barrera.

Llavors los *cavallers* d'aquell torneig, se'n entran á la estable, com si entressin á casa seva, mentres lo pobre cavall fort, trenca fort lo farsellet que portava en un cantonet de ventre.

La plassa, redona y tacada de sanch com está, sembla

'l *mapa-mundi* ahont lo toro sembla que hi busqui lo tros que representa Espanya per passarhi 'l peu: per fi creu que es una taca del cantó esquerra y diu—Te, fora del mapa—posántshi de potas.

De cop, un fa 'l curro, ensenyant dos bastons enflocats y 'l toro murmura: —M' ensenyas dugas pantorrillas de paper pero no m' enganyarás: á mi m' agradan las de bon palpís.—

Se posa á corre de dret, y al ajupir lo cap se sent duas punxadas y que pican de mans.

—Endevant! pensa 'l toro, se creuhen que soch femella y m' han posat arrecadas; pero al ménos me las haguesin clavadas á la orella!—

Y 'n veu un altre que li fa senyal de altrás duas.

—Si que estaré ben guarnit—pensa éll y 's mira aquell senyor del mocador y torna á queixarse lo cornetí, ab to de llástima, y 'l mes presumit de la colla agafa la espasa; parla ab aquell senyor, que no 'l sent de una paraula, y li tira 'l barret, pero no hi arriba y al caure l' arreplega un d' aquells sarauistas, mes content que si hagués arreplegat un premi en un certámen literari ó artístich.

Lo toro treu un pam de llenga, al veure que aquell que ha tirat lo barret hi va ab l' espasa, com volguentli dir:

—Llenga tens, acóstat.—

Aquell fa 'l valent y passa per tal ab l' ajuda del altres que al veurel en perill tapan los ulls del animal ab las capas, fentli servir las banyas de penja-robás.

Pero 'l toro que no vol jugar á la *Puput*, en ficant la banya en un forat, no para fins que torna las capas en faixas.

A la fí, quant ja 'l cansament lo deixa abatut, l' andalús li ensorra la espasa al clatell y 'l toro s' encostipa de tal manera que estossega com un enamorat quan fa senyal de que s' espera.

S' agenolla com demanant perdó y un que li diuhen *catxetero* que li donaria una *catxeta* per poruch, ab tot

y véurel en la agonia forrosa, li dona ab molta precaució unas quantas punyaladas al cap.

¡Vaya un ofici...!—

Lo toro dona una capsinada com donant l'adeu al mon *civilisat*, y la música romp ab la americana de *El hombre es débil*.

Una pluja de barrets saluda al *curro* ab un picament de mans que sembla l'arribada de En Prim allavors dels moros. Perque 'l toro no ho senti, li tallan la orella de la part de dalt mentres arrossega l'altra per terra al arastrarlo 'ls cavalls.

Unas mulas que portan cascabells treuhen las víctimas, y tornemhi altre cop: repeteixen l'espectacle mitja dotzena de vegadas, fins que ve 'l toro de *gracia*; pero 'l que menos es de Gracia ni de Sarriá, sols que ho diuhen per fer creure que de toros n'hi ha á tot arreu.

Al sortir torna á venir alló dels cotxes y aquellas *senyoras* que van á la *descuberta* sentintse amoretas dels sarauistas.

Y de passada 's veuhen uns carros plens de cavalls cap y culats que demostran lo *bo* del espectacle tant com mes son los infelissos.

Per fi surten los andalousos, ab aquells gechs tant curts com la seva talla intelectual, y creyent que tothom que 'ls mira 'ls admira, clouhen los punys y s'apreta lo cos que 'ls fa rebotre mes lo pit, com volguent dir satisfets:

—Aqui hi ha pit! Nosaltres som aquells homes que 'ns tractem ab animals!

JOSEPH VERDÚ.





## LA CANSÓ

# DELS JOCHS FLORALS

**L**A veu de la fè 'ns inspira,  
de la patria y de l' amor;  
com tres cordes d' una lira,  
totes tres vivran acort;  
y ab accents de gotx ò d' ira  
hi respon lo nostre cor.

Lo cant es lluyta,  
germans, vetllèm!  
Lo cant es vida,  
cantèm, cantèm!

Nostra forsa és lo coratje  
d' una ardenta joventut;  
nostra guía en lo romiatje,  
la poesía que 'ns hi acut;  
la nostr' arma, aqueix llenguatje  
qu' ab la vida havem rebut.

Lo cant es lluyta,  
germans, vetllèm!  
Lo cant es vida,  
cantèm, cantèm!

Santa llengua! y quína sava  
porta als cors lo seu parlá!



si la rassa no s' acaba,  
còm la llengua 's perderá?  
si la mare 'ns l' ensenyava,  
quán ni còm l' hem d' oblidá'?

Lo cant es lluyta,  
germans, vetllèm!  
Lo cant es vida,  
cantèm, cantèm!

Fem ab ella la creuhada  
de lo bell, lo bo y lo sant;  
no 'ns fa por cap turbonada,  
ni 'ns detura d' aná' avant:  
entre 'ls llamps y la tronada  
fem la vía tot cantant.

Lo cant es lluyta,  
germans, vetllèm!  
Lo cant es vida,  
cantèm, cantèm!

Y cantèm la fè, qu' es vida  
de la nostra vida breu;  
y com sanch d' una ferida,  
com sospir d' un dolor greu,  
ab vol d' águila enardida  
brolla un cántich cap á Deu.

Lo cant es lluyta,  
germans, vetllèm!  
Lo cant es vida,  
cantèm, cantèm!

Y cantem l' amor, corona  
de roses á nostres fronts;  
com primicia que 'l cel dona,  
nos embriagan sos petons;  
y, donzella ò bé matrona,  
son per' ella les cansons.

Lo cant es lluyta,  
germans, vetllèm!  
Lo cant es vida,  
cantèm, cantèm!

Y cantem la patria d' ara,  
y l' antiga revivem;  
son dret vell que guarda encara  
ab cants de foch proclamem;  
y, com los fills á la mare,  
cor y vida li donem.

Lo cant es lluyta,  
germans, vetllèm!  
lo cant es vida,  
cantèm, cantèm!

Y cantem sense temensa  
tot lo noble y tot lo gran;  
es un crit de renaxensa  
lo qu' eczala 'l nostre cant,  
y aqueix cant qu' ara comensa  
nostres fills l' acabarán.

Lo cant es lluyta,  
germans, vetllèm!  
Lo cant es vida,  
cantèm, cantèm!

Cantèm, donchs, cantèm al día  
de la fè 'ls purs ideals,  
del amor la suau follía,  
de la patria 'ls cohents mals...  
Som los fills de la Poesía,  
som los fills dels Jochs Florals.

Lo cant es lluyta,  
germans, vetllèm!  
Lo cant es vida,  
cantèm, cantèm!

**FRANCESCH MATEU Y FORNELLS.**





## DARRER SUSPIR

QUE n' es de trista, Verge adorada,  
la primavera que escampa flors!  
la mort m' arriba, quan enjoyada,  
la terra vessa cansons y olors;  
quan per la aroma, la farigola  
ja es feta aposta pera cullí;  
quan surt l' abella y floreix la viola  
tinch de morí!

¡Adeu, ma vila, prou t' he plorada!  
mon *arreveure* no 's complirá;  
ma finestreta, d' avuy tancada,  
sas clavellinas veurá esfullá!  
¡amichs afectes, recorts dolcissims,  
tendras memorias, adeu siáu!  
vatx á nodrirme d' ayres puríssims  
y..... á morí en pau.

Dalt d' una roca hi ha una capella  
arracerada sota un fondal,  
un saltant d' aygua, brugint, s' estrella  
desde la cima d' un penyascal;  
sota albaredas, molsa y herbeta,  
un torrent baxa fins al Vallés;  
vora l' abisme hi ha una caseta,  
entre arbosés.

Allí, es lo terme de mon romiatje,  
ma malaltia s' hi gorirá

guaytant María, la vostra imatge  
 dins de la balma, que es son altá;  
 suau medicina y dolsa esperansa  
 tindré tot' hora á vostre costat,  
 moriré ¡oh Verge! sense recansa  
 ben resignat.

Pujarán collas endiumenjadas  
 de fadrinetas y de fadrins,  
 trescant bosquinas, herms y marjades,  
 cullint espígols y romanins;  
 quan l' aplech fine, dirán á l' hora;  
 —¡Fins l' altre anyada, qu' hem de tornar!—  
 Jo, tot sentintlos martxar afora,  
 voldré plorar!

Y entre exas penyas, la primavera  
 mes temptadora, veuré florir;  
 lo cor quan sapia que es la darrera  
 sas mil bellesas voldrá assolir;  
 ¡aquesta vida deu ser molt trista,  
 ja que al dexarla tothom somriu!  
 mes bella es l' altra que al Cel he vista,  
 lo cor m' ho diu.

Resant espero la mort feresta  
 sens' esglayarme de son posat,  
 y escolto en somnis l' hymne de festa  
 ab que cent voltas m' ha enamorat;  
 l' ánima alegre, ja resignada,  
 admira y gosa mes vivament  
 y en tot hi trova mes delicada  
 nou sentiment.

M' en vatx sens oure las armonías  
 que al cor ressonan, fent vibrá als cors;  
 m' en vatx sens veure las galanías  
 de las primicias dels gotxs y amors;  
 dexo la vida portant sols d' ella  
 recorts d' ingénuas aspiracions;  
 sens fantasias de color bellas  
 sense il-lusions!

Mon cor es arca d' amors purissims  
 y sent y gosa tot suspirant,

concert alegre d'echos dolcíssims  
vibrar escolto tot bategant;  
mas passions castas totas moriren,  
las esperansas de mon bressol  
com nuvoladas, totas fugiren  
plenas de dol.

Tímida verge, casta y hermosa,  
per ma memoria no plorará;  
sols fantasias duré á la llosa  
é ideals dolcíssims per remembrá';  
mas amoretas ab mí s' en venen,  
mas amoretas moren ab mí;  
ni afanys ni duptes mon cor omplenan  
¡quin dols morí!

. . . . .  
. . . . .  
La primavera ja n' es florida,  
l' alé ja 'm manca y se 'm núa 'l cor;  
ja va dexantme á pleret la vida,  
l' estiu que arriba 'm trovará mort;  
desde una cambra, guayto á la balma  
'hont te la Verge son camaril;  
tot m' es delicia, repós y calma.....  
¡Adeu, Abril!

ARTHUR MASRIERA Y COLOMER.





## À UNA AURENETA

A UCELLET; també tu ploras  
y arraulit en un recó  
passadas encisadoras  
cámbias ab cants de tristó?

Para ton cant, aureneta,  
que 'm mata ton trist cantá;  
no cridis á ta amigueta  
perque ja no 't respondrá.

A n' ella l' han enterrada;  
jo mon cor allí he deixat:  
vesten lluny ab ta niuhada  
ben lluny! cerca lloch mes grat.

Si l' hivern aquí 't trobava  
te mataria ab son bés  
perque la que 't retornava  
ja no la veurás maymés.

Vesten, vesten, sens tardansa  
porta ben lluny lo teu vol;  
tos companys en la anyoransa  
sabrán esser ton consol.

Y quan ab la Primavera  
á fer ton niu tornarás  
de la que ta amiga n' era  
ni de mi 't recordarás...

Mes jo vindré aquí á escoltarte  
y ploraré ohint ton cant  
perque may podré olvidarte  
¡si ella t' estimava tant!

FRANCESCH MATHEU Y ARAGONÉS.



# REVISTA LITERARIA.

JULIOL.

En lo transcurs d' aquest més s' han estrenat pocas produccions dramáticas, y encara de entre aquestas pocas se pot, dir que no n' hi ha cap que hagi estat un éxit. En lo Bon Retiro s' ha posat en escena la obra d' espectacle *Las Devanadoras*, qual argument es tret d' una de las novelas de Juli Verne lletra de D. Joan Molas y Casas y música del mestre Sr. Porcell; en lo Tívoli la sarsuela en tres actes *Una... y prou*, lletra dels Srs. Palá y Clarassó y música del mestre Sr. Rius; la «Societat Juvenil» estrená duas produccions del Sr. D. Angel Salabert tituladas *Una venjansa d' amor* y *De reixat á reixat*.

També aquest mes s' ha estrenat en lo teatro del Tívoli de Vilanova la darrera producció del Sr. D. Francisco de Sales Vidal titulada *Jovent del dia*. Per últim lo Sr. D. Abelart Coma ha publicat la pessa *Lo diari de 'n Brusi*.

Continúa mes que may la afició als certámens, essent cada dia més los pobles que celebran sas festas majors ab aquesta classe de divertiments.

S' ha publicat ja 'l cartell del certámen que la Associació de Literatura de Girona celebrarà lo dia 4 de Novembre d' aquest any.

S' ha prorogat lo plasso per la inscripció de societats corals en lo certámen que celebrarà lo Sr. Sellarés durant las próximas firas y festas de la Mare de Deu de la Mercé, essent ja moltes las societats inscrites.—Lo dia darrer del passat Juny acabá 'l plasso d' admissió de composicions en los Jochs Florals del *Rat Penat* de Valencia, passant de 120 las presentadas. La festa pera la repartició de premis fou molt lluhida.—A Tarragona s' hi ha celebrat lo certámen en homenatge del Sagrat Cor de Jesús.—No ha pogut aquest any celebrarse 'l certámen de la ciutat de Lleyda per falta de composicions de verdader mérit, anunciantse que tampoch se celebrarà 'l supletori de Setembre, puig ja deuria haverse publicat la convocatoria.

Lo *Centre Catalanista Provencalench* ha celebrat ja lo primer dels seus certámens trimestrals davant d' una numerosa y escullida concurrència —S' ha prorogát fins al 31 del corrent Juliol lo plasso pera l' admissió de composicions al certámen literari obert per l' *Ece de Bidalona*.

També algunas societats particulars y fins reunions familiars van adoptant la costum de celebrar certámens literaris, lo que contribueix en gran manera á alentar á la joventut infundintli amor á la nostra llengua patria y á nostra historia.

S' han publicat en lo transcurs d' aquest mes: lo volum dels Jochs Florals, corresponent á n' aquest any; lo quadern 17 del notable *Album històrich, pintoresch y monument l de Lleyda y sa provincia* que publican los Srs. Pleyan de Porta y Renyé y Viladot; y la poesia titolada *Homenatge*, de D. Pere de Palol.

Además, s' anuncian: lo segon album de vistas que ab tant éxit publica la Associació Catalanista d' Excursions Científicas, titolat *Montserrat*, y la publicació de dos nous periódichs catalans: *La Estrella ab qua y Lo Montseny*.

Finalment s' están imprimint *La Garlanda poética ilerdense y La Orientada*, poema del distingit catalanista y mestre en gay saber D. Francesch Pelay Briz.

Ha continuat essent cada dia més freqüent la celebració de concerts y vetlladas literarias y musicals. Entre las moltas á que hem pogut assistir recordem las celebradas per las societats *La Poncella* de Sant Gervasi, *Lo Centre Familiar* del Putxet, *Euterpe*, *Barcino*, *Lo Centre Industrial de Catalunya*, *Centre Catalanista Clavé* de la Barceloneta, y la que organisaren en los salons del Tívoli de St. Hilari varis joves y senyoretas catalanistas.

Se tracta de construhir á Lleyda una societat per l' estil de la dels Jochs Florals de Barcelona, qual objecte será la celebració d' un gran certámen anyal. A la Habana está pròxim á esser un fet la creació del *Centre Catalanista*, á qual efecte tingué lloch una gran reunió á la que estavan invitats tots los catalans d' aquella capital. Dignes d' aplauso son los bons desitjos dels catalans de Cuba, y es d' esperar que obtindrán los resultats que de la dita Associació 's prometen.

## SUMARI

MARIA JOSEPHA MASSANÉS. . .	Importancia de la perfecció dels brodats. . . . .	241
JOAQUIM SALARICH. . . . .	Lo penitent del Montseny. . . . .	253
JOSEPH VERDÚ. . . . .	¡Toros! . . . . .	264
FRANCESCH MATHEU Y FORNELLS. . . . .	La cansó dels Jochs Florals . . . . .	272
ARTHUR MASRIERA Y COLOMER. . . . .	Darrer sospir . . . . .	275
FRANCESCH MATHEU Y ARAGONÉS. . . . .	A una aureneta . . . . .	278
	Revista literaria. . . . .	279